

u srpove“. Možda će do toga časa minuti više vjekova, nego li je minulo od Izaije do danas — od toga se ipak strašiti ne imamo. Vrieme vječnoga mira sigurno je jošte daleko; nu prosvjeta može učiniti, da se ono što prije javi.

Naučanje poviesti neće pri tom imati zadnje uloge; mi se pače tvrditi usudjujemo, da će ono imati jednu od prvih. Neka se samo poviest nauča na temelju etičnih ideja; neka se ovaj čin hvali, a onaj kori, kako već koji zaslužuje; neka se svuda dosljedno iztiče vječna pravda — to sve se neka čini zato: nebi li djeca izpravila ono, što su stari skrivili. Na mladjih ostaje sviet.

Bude li jednom novi naraštaj svakoga naroda uvidio nepravde, što su ih njegovi predji nanieli drugim narodom, onda — čvrsto smo uvjereni — neće više kolebati: bili nepravdu i dalje izvodio ili bi ju izpravio ljubavju i humanitetom; on neće kolebati moći; jer

Tihano božji glas u svakom zvoni,
Tihano . . . ipak čujno . . . te ga goni,
Der to priljubi — onoga se kloni!²⁵

Kad budu narodi sliedili ovaj glas; kad si budu za međusobno nanese nepravde vraćali, što im je najvriednije i najplemenitije — onda su si osjegurali ne samo obstanak nego

Mongoli, od kojih su takodjer mnogo trpili i patili. Kolo vremena kreće se ipak neprestano; i pošto Slaveni baš u najljepših predjelih Europe obitavaju, — kad se ovi jednom obrade i trgovinom procvatu, i kad u Europi — a drugačije ni ne može biti — mjesto ratobornosti zavlada zakonost, koja će mirnu radinost i uzajamnost narodâ sve više pospješivati —: onda ćete i vi, nekoč sretna i marljiva slavenska plemena, od duga se sankâ prenuti, okova se riešiti i krasne predjele vaše od jadranskoga mora do Karpatâ, od Dona do Mulde svojinom smatrati i u njih vaše stare svetkovine mirna rada i trgovine opet svetkovati moći.“ (Ideen zur Philosophie der Geschichte. Izabranih djela sv. IV. 550—551. Kurzovo izdanje. Hildburghausen 1871.)